

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته ی سنجش و اندازه گیری
(روانشنجی)

عنوان:

**ارزشیابی آموزش محیط زیست در ستاد محیط زیست و توسعه پایدار
شهرداری تهران**

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر علی دلاور

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر مهاجر

محقق:

سمیه یوسفی

تابستان 90

با سپاس فراوان

از استاد بزرگوارم

جناب آقای دکتر علی دلاور

که بیش از هرکس از او آموختیم، او که نه تنها در حیطه علوم انسانی بلکه در حیطه اخلاق نیز چهره‌ای ماندگار است. مردی با گردش آب که هر بیشه و هر پل آوازش را می‌شناسد؛

ما در عتاب تو می‌شکفیم

در شتاب

ما در کتاب تو می‌شکفیم

در دفاع از لبخند تو

که یقین است و باور است.

و

با تشکر از

استادان ارجمندم؛ آقای دکتر مهاجر و آقای دکتر فرخی که در ارائه هرچه بهتر این پژوهش مرا یاری نمودند.

چکیده :

در پژوهش حاضر به ارزشیابی آموزش محیط زیست در شهرداری تهران بر مبنای مدل هدفگرا پرداخته شد. ستاد محیط زیست شهرداری تهران طرح‌های مختلف آموزش محیط زیست را در جهت افزایش اطلاعات زیست محیطی اقشار مختلف جامعه تدوین نموده است. در این پژوهش طرح‌های: آموزش حین خدمت پرسنل و مدیران، تالار گفتگو، مدرسه سبز، همیاران محیط زیست و ائمه جماعات مساجد و شورایاران محلات مورد بررسی قرار گرفت. برای ارزیابی طرح آموزش حین خدمت پرسنل و مدیران، دو کارگاه به تصادف انتخاب شد و شرکت کنندگان در این کارگاه‌ها که جمعاً 62 نفر بودند، توسط یک آزمون پیشرفت تحصیلی و یک فرم نظرسنجی مورد ارزیابی قرار گرفتند. برای ارزیابی طرح تالار گفتگو، از بین جلسات تالار گفتگو دو جلسه به صورت تصادفی انتخاب شد و اعضای شرکت کننده در این جلسات که جمعاً 129 نفر بودند به فرم‌های نظرسنجی مربوط به جلسات فوق پاسخ دادند. برای ارزیابی طرح مدرسه سبز، 30 نفر از دانش‌آموزان مجتمع آموزشی سوده به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب و با 30 نفر از دانش‌آموزان یک مجتمع آموزشی دیگر با استفاده از یک آزمون پیشرفت تحصیلی مقایسه شدند. برای ارزیابی طرح همیاران محیط زیست، در بخش معلم سبز تعداد 55 نفر از والدین با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند و به فرم‌های نظرسنجی مربوط به طرح فوق پاسخ دادند و در بخش همیار محیط زیست، دانش‌آموزان همیار محیط زیست که جمعاً 32 نفر بودند توسط یک آزمون پیشرفت تحصیلی با 32 نفر دانش‌آموز غیر همیار محیط زیست مقایسه شدند. در نهایت برای ارزیابی طرح ائمه جماعات مساجد و شورایاران محلات، 112 نفر از ائمه مساجد و اعضای شورایاران محلات مختلف با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب و به فرم‌های نظرسنجی مربوط به جلسات فوق پاسخ دادند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون t دو گروه وابسته و تعیین طیف مطلوبیت و همچنین آزمون t دو گروه مستقل و ابزار آماری تحلیل واریانس (ANOVA) استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون t دو گروه وابسته بین نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون افراد شرکت کننده در این کارگاه‌ها نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین نمرات کارکنان شرکت کننده در سطح $(\alpha = 0/01)$ وجود دارد. از سوی دیگر نتایج حاصل از بررسی فرم‌های نظرسنجی نشان داد کارکنان شرکت کننده، این کارگاه آموزشی را مطلوب، و مدیران و کارشناسان شرکت کننده، این کارگاه آموزشی را نسبتاً مطلوب ارزیابی نموده‌اند. در طرح تالار گفتگو، نتایج حاصل توسط ابزار آماری ANOVA در گروه‌های مختلف (شامل: 1- اساتید و متخصصان 2- کارشناسان 3- کارمندان شهرداری‌ها، مراکز زیست‌محیطی و شرکت‌های تابعه 4- دانشجویان 5- افراد غیر محیط زیستی) مورد بررسی قرار گرفت. که نتایج بیانگر عدم رضایت متخصصین و اساتید رشته محیط زیست علی‌رغم رضایت دیگر اقشار و مخاطبین طرح بود. در طرح مدرسه سبز، نتایج حاصل از آزمون t دو گروه مستقل نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین نمرات حاصل از آزمون پیشرفت تحصیلی مبانی زیست محیطی دانش‌آموزان مجتمع آموزشی سوده و دانش‌آموزانی که تحت آموزش زیست محیطی قرار نگرفته بودند در سطح $(\alpha = 0/01)$ وجود دارد. در طرح همیاران محیط زیست (بخش معلم سبز) پس از استخراج نتایج نظرسنجی، داده‌های حاصل از پژوهش بیانگر مطلوبیت نسبی این طرح از نظر والدین دانش‌آموزانی است که فرزندانشان تحت تعلیم معلمین سبز قرار دارند. و در بخش همیاران محیط زیست نیز، نتایج نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین نمرات حاصل از آزمون پیشرفت تحصیلی مبانی زیست محیطی دانش‌آموزان همیار محیط زیست و دانش‌آموزان غیر همیار در سطح $(\alpha = 0/01)$ وجود دارد. در نهایت نتایج حاصل از فرم نظرسنجی طرح ائمه جماعات مساجد و شورایاران محلات، بیانگر مطلوبیت این طرح از نظر ائمه جماعات مساجد و شورایاران محلات شهر تهران بود.

فهرست مطالب

چکیده

فصل اول : کلیات پژوهش

2	..... مقدمه
3	..... بیان مسئله
10	..... اهداف پژوهش
12	..... ضرورت و اهمیت پژوهش
13	..... فرضیه‌های پژوهش
13	..... تعاریف نظری و عملیاتی مفاهیم و متغیرها

فصل دوم : ادبیات پژوهش

17	..... 1-2-1- کمیته آموزش ستاد محیط زیست و توسعه پایدار
18	..... 2-2-2- تالار گفتگوی محیط زیست شهری (پاتوق سبز)
19	..... 1-2-2- ضرورت و اهداف
20	..... 2-2-2- برنامه کاری
42	..... 3-2- آموزش حین خدمت
42	..... 1-3-2- پرسنل ستاد
52	..... 2-3-2- آموزش مدیران و پرسنل شهرداری
62	..... 3-3-2- همکاری و مشارکت در برگزاری همایش‌ها و کارگاه‌های تخصصی زیست‌محیطی
65	..... 4-2- طرح مدرسه سبز
67	..... 1-4-2- بخش‌های طرح

69	2-4-2- برنامه کاری.....
83	2-5- طرح آموزشی ویژه کودکان و نوجوانان (همیاران محیطزیست شهری) .....
88	2-5-1- طرح معلم سبز .....
95	2-5-2- جشنواره بچه‌های سبز همزمان با روز جهانی اسکان بشر.....
99	2-5-3- طرح همیاران محیط زیست شهری .....
105	2-6- طرح توانمندسازی و تقویت بنیادی ائمه جماعات مساجد و شورایی‌های محلات شهر تهران در زمینه محیطزیست.....
112	2-6-1- طرح بازدید رابطین ائمه جماعات مساجد از مناطق و مراکز زیست محیطی شهر تهران .....
113	2-6-2- طرح آموزش شوراییاران محلات مناطق 22 گانه.....
117	2-7- پیشنهاد تحقیق.....

فصل سوم : طرح پژوهش

126	3-1) روش تحقیق.....
126	3-2) جامعه آماری .....
128	3-3) نمونه آماری و روش نمونه‌گیری .....
130	3-4) ابزار پژوهش.....
131	3-5) روش اجرا.....
131	3-6) روش تجزیه و تحلیل داده‌ها .....

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده های پژوهش

133	مقدمه .....
134	4-1) آموزش حین خدمت پرسنل .....
142	4-2) طرح تالار گفتگو.....

148 ..... (3-4) مدرسه سبز

151 ..... (4-4) همیاران محیط زیست

155 ..... (1-4) ائمه مساجد و شوراباران

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

158 ..... (1-5) خلاصه پژوهش

160 ..... (2-5) بحث در چارچوب سوالات

167 ..... (2-5) محدودیت‌های پژوهش

168 ..... (3-5) پیشنهادات پژوهش

منابع

..... منابع فارسی

..... منابع انگلیسی

فصل اول

(کلیات پژوهش)

1-1- مقدمه:

فعالیت‌های آموزشی هر کشور را می‌توان سرمایه‌گذاری یک نسل برای نسل دیگر دانست. هدف اصلی این سرمایه‌گذاری، توسعه انسانی است. به عبارت دیگر هدف فعالیت‌های آموزشی رشد آگاهی و توانایی‌های بالقوه انسان است. علاوه بر آن، به طور کلی، آموزش وسیله‌ای برای شناسایی مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه و پی بردن به راه حل‌های مناسب برای آنها است. از طرف دیگر، نظام آموزشی هر کشور از نظر نیروی انسانی و مشاغل ایجاد شده در آن، بالاترین نسبت را در میان سازمانها و دستگاههای دولتی دارد (بازرگان، 1386).

نقش و اهمیت ارزشیابی در فرایند اصلاح و رشد برنامه‌های سازمانها بر کسی پوشیده نیست. ایجاد نظام ارزشیابی ابزاری را برای عامل اجرایی فراهم می‌سازد تا به وسیله آن فعالیت‌های خود را مورد بازنگری قرار دهد، نقاط قوت و ضعف را تعیین کند و گزینه‌های مناسب را برای اصلاح برنامه انتخاب کند. میزان توجه دستگاهها به فرایند ارزشیابی بیانگر خواست سازمان نسبت به بهبود فرایندهای جاری و رفع کاستی‌های موجود است. عوامل متعددی بر انتخاب رویکردها و روشهای ارزشیابی موثر است. از جمله هدف ارزشیابی، نظر صاحب نظران فرایند، میزان هزینه و ..... اما ارزشیابی به هر روشی که صورت گیرد فلسفه آن بهبود و ارتقای فرایندهای سازمانی است و برنامه و فعالیت‌های هر سازمان نه تنها می‌بایست به طور مستمر ارزیابی شوند، بلکه این مهم باید بر مبنای رویکردها و روشهای علمی صورت پذیرد (نادری زرنه، 1388). در برنامه ریزی توسعه سازمانها، منظور داشتن یک نظام ارزشیابی از اهمیتی خاص برخوردار است. ارزشیابی در هر سازمانی جزء ارکان اصلی حفظ و بقای سازمان محسوب می‌شود. از آنجا که ارزیابی نقش یک آینه را برای نظام آموزشی ایفا می‌کند تصمیم‌گیرندگان و دست‌اندرکاران ذیربط می‌توانند تصویری از چگونگی وضع فعالیت‌ها به دست آورند و با استفاده از آن تصمیمات لازم را در جهت بهبود و پیشرفت فعالیت برای نيل به بازدهی و در نهایت هدفهای مورد نظر اتخاذ کنند (بازرگان، 1386).

1-2- بیان مسئله :

دل‌نگرانی‌های مربوط به محیط زیست بیش از چند دهه دوام یافته است، تا جایی که در بیشتر کشورهای جهان قانون‌ها و مقررات زیست محیطی نفوذ همه‌جانبه‌ای در ارکان زندگی نموده، خط‌مشی‌ها و اهداف و راهبرد‌های زیست محیطی بخشی از برنامه‌های توسعه را در بر گرفته‌اند و دولتها موضوع

آموزش محیط زیست را با دقت و وسواس بیشتری دنبال نموده اند. آنچه تا کنون بر محیط زیست و طبیعت تحمیل شده است، علاوه بر فشارهای افزایش جمعیت، ناشی از آرزوهای بلند پروازانه انسان برای مهار طبیعت و محیط و در نهایت کسب قدرت و ثروت بوده است. اما با توجه به معضلات و بحرانهای حاد زیست محیطی که به نگرانی و احساس خطر انسان انجامیده، امروز دیگر با تصویب قطعنامه ها یا برگزاری همایش ها یا حتی تصویب قانون های بدون ضمانت اجرا نمی توان در محافظت از محیط زیست قطعیت نشان داد. آموزش محیط زیست در جهان پیشرفته تازگی ندارد، بلکه بخشی از نظام آموزشی آن کشورها را در بر می گیرد. شاید موضوع آموزش محیط زیست و افزایش سطح آگاهی های عمومی، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، برای متوقف نمودن حرکت پر شتاب نابودی محیط زیست و طبیعت راه حلی جدی و موثر قلمداد شود. چنانچه یکایک افراد جامعه بر ضرورت محافظت از محیط زیست آگاهی یابند، می توان گامهایی بلند را در راستای توسعه پایدار برداشت؛ زیرا هر نوع برنامه ریزی، با چشمداشت رفع معضلات زیست محیطی، بدون مداخله عناصر فردی و اجتماعی و به عبارتی مشارکت شهروندان نمی تواند چندان موفقیت آمیز باشد (پالمر¹، 1382).

با گذشت زمان و محوریت یافتن مسائل محیط زیستی در سطح جهانی، یکی از شاخصه های اساسی کشورهای کوشا در حفاظت از محیط زیست، سیاستگذاری در راستای آموزش به عنوان بعد سوم توسعه پایدار است. پرداختن ریشه ای به توسعه همراه با حفاظت از منابع، رویکردی جهانی است. اجلاس جهانی توسعه پایدار در 4 آگوست 2002 در شهر ژوهانسبورگ به مجمع عمومی سازمان ملل متحد پیشنهاد کرد که دهه آموزش در راستای توسعه پایدار از ژانویه سال 2005 آغاز شود. سه ماه بعد در پنجاه و هفتمین نشست مجمع عمومی سازمان ملل، دهه 2005 تا 2014، "دهه آموزش برای توسعه پایدار" نامیده شد و سازمان فرهنگی، علمی و آموزشی ملل متحد² با همکاری سایر نهادها، دولتها و سازمانهای مرتبط با سازمان ملل متحد، مسئول تعیین چهارچوب، اجرا و پایش برنامه های مرتبط با آن شد. در قطعنامه های متناوب سازمان ملل بر سیاستگذاری و برنامه ریزی کلان کشورها در چهارچوب توسعه پایدار تاکید شده است. بنابراین آموزش در راستای سیاستهای توسعه پایدار در کلیه سطوح جامعه و رده های سنی امری الزامی است (گزارش عملکرد ستاد محیط زیست شهرداری 1386).

---

¹ - Palmer, joy

² - UNESCO

آموزش محیط زیست عبارت از ارزشها و تبیین مفاهیم به منظور ایجاد نگرش و مهارت برای شناخت وابستگی‌های میان انسان، فرهنگ و محیط زیست پیرامون اوست (کریمی و لیاقتی، 1387).

بدون توجه به آموزش، هر اقدامی در جهت حفاظت از محیط زیست، موقتی و مقطعی است و ساختن هر بنایی هر چند عظیم بدون وجود پایه‌های محکم فرهنگ حفاظت از محیط زیست، غیر قابل اطمینان خواهد بود. به دلیل تخریب شدید محیط زیست در کشورمان اقدامات انجام شده در راستای حفاظت از محیط زیست عمدتاً نوعی مسکن بوده و بصورت موقتی عوارض تخریب را کاهش داده است و این موضوع باعث شده است که بدلیل عدم وجود پایه‌های فرهنگی و ریشه‌ای، حتی گاهی همین راهکارهای ضربتی هم اثر آنی خود را نداشته و بی اثر باقی بماند. بنابراین ساختن ریشه‌های فرهنگی در پایه‌ای ترین بستر آموزش نظام مند جامعه ضروری می نماید (گزارش عملکرد ستاد محیط زیست شهرداری 1386).

استهوب و لانکامفر (1998) ارزشیابی را فرایندی شامل تعیین اهداف، انتخاب معیار و مقایسه عملکرد با معیارهای مورد نظر و اقدامات اصلاحی در صورت ضرورت توصیف کرده اند (به نقل از نادری زرنه، 1388). برای ارزشیابی طرحها و برنامه‌ها می توان نقشهای گوناگونی را متصور شد. یکی از مهمترین این نقشها اندازه گیری میزان نتایج برنامه است. چون فرض نهایی از تدوین برنامه ایجاد تغییرات مطلوب در الگوهای رفتاری گروههای هدف می باشد، لذا نقش دیگر تعیین ارزش خود برنامه است. به عبارت دیگر ارزیابی باید پاسخ گوی سؤالاتی باشد که درباره برنامه مطرح است، مثلاً آیا برنامه اهداف و مقاصدی را که به خاطر نیل به آنها طراحی شده است، تامین می کند؟

قسمت عمده موفقیت ارزشیابی در شناسایی و مشخص ساختن آنچه که باید ارزشیابی شود، یعنی هدف ارزشیابی است. در حوزه آموزش محیط زیست چه چیزی می تواند باشد؟

ارزشیابی معمولاً بر کار معلم، محیط فراگیری و فراگیری دانش آموز متمرکز می شود (بخش آموزش علمی، فنی و حرفه‌ای یونسکو، 1370).

اهداف طرح آموزش محیط زیست در ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران، بر مبنای نیازهای سازمان، نظر متخصصین، استانداردهای بین المللی، و نیازهای جامعه توسط کارشناسان تعیین شده است. با توجه به وجود اهداف از پیش تعیین شده در این پژوهش استفاده از الگوی ارزشیابی هدفگرا مناسب به نظر می رسد.

در این دسته الگوها، سوالهای ارزیابی مورد نظر عبارت است از اینکه آیا شرکت کنندگان در برنامه به هدفهای آموزشی دست یافته اند؟ آیا مدرسان برنامه به تحقق اهداف کمک کرده اند؟ در این دسته الگوها، مفروض اول آن است که هدفهای برنامه مورد ارزیابی از قبل مشخص است. مفروض دیگر این است که متغیرهای برون داد را می توان به صورت کمی اندازه گیری کرد. روش مورد استفاده در این دسته الگوها استفاده از هدفهای عملکردی و آزمون های پیشرفت تحصیلی است.

الگوهای ارزیابی تحقق هدفها به این نوع پرسشها پاسخ می دهند: آیا اهداف برنامه تحقق یافته اند؟ تا چه میزان یادگیرندگان بر هدفهای مورد نظر تسلط یافته اند؟ اما به وسیله این الگو به این سوال که "آیا هدفهای برنامه مورد پذیرش قرار گرفته اند؟" یا اینکه "آیا هدفها قابل توجیه اند؟" پاسخ داده نمی شود. بنابراین در صورتی که هدفهای برنامه از قبل مشخص نباشد، از این دسته الگوها نمی توان برای ارزیابی استفاده کرد. هدفهایی که به تحقق نرسیده اند نمایانگر نارساییهایی در نظام برنامه درسی است. به رغم اینکه سایر افراد نیز در پیشنهاد این الگو موثر بوده اند الگوی ارزشیابی تحقق هدفها به نام الگوی تایلر نیز نامیده می شود.

برای استفاده از الگوی تحقق هدفها باید هشت مرحله به شرح زیر را طی کرد:

1- تعیین هدفهای کلی و هدفهای ویژه برنامه

2- طبقه بندی اهداف

3- بیان اهداف به صورت قابل اندازه گیری

4- تعیین شرایطی که دستیابی به اهداف را امکان پذیر می سازد

5- تدوین یا انتخاب ابزار اندازه گیری

6- گردآوری داده ها درباره عملکرد یادگیرندگان

7- مقایسه داده ها با هدفهای عملکردی

8- ارائه پیشنهاد برای بهبود برنامه.

همان طور که از مراحل اجرای الگوی یاد شده بر می آید، برای قضاوت درباره تحقق اهداف به سهولت می توان این الگو را بکار برد و در باره دستیابی به هدفهای برنامه مورد اجرا، قضاوت کرد (بازرگان، 1386).

از زمان شکل‌گیری ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران، فعالیتهای آموزشی در زمره فعالیتهای کمیته مدیریت محیط‌زیست در این ستاد قرار داشت. از تابستان 85 کمیته‌ای تحت عنوان آموزش محیط‌زیست به شکل جداگانه تشکیل و ادامه فعالیت‌های آموزشی زیر نظر این کمیته قرار گرفت.

فعالیت‌های این گروه شامل موارد زیر است:

◆ ارائه طرح‌های آموزشی برای گروه‌های سنی مختلف (کودکان و نوجوانان، مخاطبین عام و مدیران و پرسنل شهرداریها)

◆ برقراری ارتباط با گروه‌های مردمی مانند NGOها (سازمان‌های غیردولتی که از افراد علاقمند به مباحث مربوطه تشکیل شده‌اند)، شوراییاران و سازمان‌های مرتبط با مسائل محیط‌زیست و منابع طبیعی، سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران و معاونت امور اجتماعی شهرداری و سایر ارگانهای ذیربط

◆ برنامه‌ریزی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی، همایش و سمینارهای مرتبط با موضوعات محیط زیست و معضلات موجود در شهر تهران

◆ برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه کارشناسان ستاد و پرسنل شهرداری تهران

◆ برگزاری جلسات تالار گفتگوی محیط زیست شهری

◆ انعقاد تفاهم‌نامه‌های همکاری با مراکز علمی و آموزشی و فرهنگی جهت انجام فعالیتهای آموزشی و فرهنگسازی در جهت حفظ محیط‌زیست

◆ نظارت بر فعالیت همیاران محیط‌زیست شهری (ویژه کودکان و نوجوانان) و برگزاری جلسات شورای راهبردی شهرداری تهران در خصوص محیط‌زیست

آموزش حین خدمت کارکنان: یکی از اهداف گروه آموزش ستاد محیط زیست و توسعه پایدار از بدو

تاسیس خود تاکنون، برگزاری دوره‌های بازآموزی برای پرسنل ستاد و کارکنان شهرداری بوده است. بدین

لحاظ و با توجه به اهمیت تخصصی شدن دانش پرسنل بر مبنای نیازهای سازمان و در جهت اعتلای سطح

دانش و ارتقاء سطح کیفی اقدامات محوله، گروه آموزش در سال 88 نیز اقدام به برگزاری دوره‌های

متعددی برای کارشناسان این ستاد و کارکنان شهرداری نموده است.

تالار گفتگو (پاتوق سبز): با توجه به ابعاد وسیع و پیچیده مشکلات زیست محیطی شهر تهران و پیامدهای ناگوار ناشی از این مشکلات، نیاز به هم اندیشی، تبادل نظر و گفتگو بین نخبگان، اساتید و کارشناسان محیط زیست پیرامون مباحث زیست محیطی شهر تهران بیش از پیش آشکار می گردد.

مشارکت مردمی یکی از ارکان مدیریت محیط زیست است که نقش آن در بهبود تصمیم گیری های مدیران به اثبات رسیده است. تشکیل تالار گفتگو یکی از راهکارهای مشارکت مردمی در تصمیم گیری ها و ارائه پیشنهادات سازنده است. از اهداف کلی تشکیل پاتوق سبز می توان به موارد زیر اشاره نمود:

1. ایجاد تعامل بین بدنه شهرداری تهران و نخبگان، کارشناسان و صاحب نظران محیط زیست

2. تبادل دانش روز محیط زیستی

3. ایجاد بستر و فضای مناسب جهت استفاده از خرد جمعی در راستای رسیدن به راهکارهای مناسب با توجه به امکانات و وضعیت موجود به منظور اتخاذ تصمیمات مدیریتی

4. ایجاد شرایط مناسب جهت ارائه ایده های نو و خلاقانه در جهت رفع مشکلات محیط زیستی شهر تهران

5. حضور و مشارکت مردمی در مباحث به منظور شناسایی بهتر جنبه های مختلف زیست محیطی پروژه ها و موارد خاص مطرح شده

مدرسه سبز: طرح مدرسه سبز با هدف اجرای آموزش محیط زیست و توسعه پایدار در سطوح پایه جامعه به شکل مؤثر و مطابق با استانداردهای جهانی آموزش محیط زیست در سطح مدارس با بهره گیری از تجربیات کشورهای موفق به منظور اجرا بصورت جامع در سطح شهر تهران تدوین شده است. این طرح به صورت آزمایشی در مجتمع آموزشی غیرانتفاعی دخترانه سوده واقع در منطقه 2 انجام شد.

ائمه مساجد و شورایاران محلات: در راستای اصل 50 قانون اساسی و با توجه به سیاستهای شهرداری تهران در خصوص حفظ محیط زیست شهری و تاکید بر توسعه پایدار، هدف کلی از طرح آموزش زیست محیطی ائمه مساجد، شکل گیری فرهنگ رفتار صحیح زیست محیطی، آموزش مهارت های زیست محیطی و تاکید بر ارزش های محیط زیست است تا بتوان از طریق ارتباط مستقیم و نزدیکی که مردم با

مساجد و ائمه دارند با اقشار مختلف مردم ارتباط برقرار کرده و از آن طریق آموزش‌های لازم را در خصوص منابع طبیعی و محیط‌زیست کلان شهر و جلوگیری از آلودگی و یا انتشار آن، حفظ منابع طبیعی با توجه به توسعه پایدار در مدیریت شهری به اجرا در آورد.

اهداف:

- ترویج و گسترش فرهنگ زیست محیطی موجود در آموزه‌های دینی
- نهادینه کردن فرهنگ زیست محیطی در بین مردم و به ویژه نمازگزاران مساجد
- افزایش روحیه همکاری گروهی در بین نمازگزاران مساجد با هدف بهبود وضعیت محیط زیستی مناطق
- آموزش و اطلاع رسانی در خصوص مسائل زیست محیطی به وسیله ائمه مساجد به نمازگزاران
- ایجاد انگیزه و علاقه در ائمه مساجد افزایش سطح دانش زیست محیطی شهروندان با استفاده از آموزه‌های دینی
- افزایش سطح دانش زیست محیطی ائمه مساجد
- گنجاندن موضوعات زیست محیطی در سخنرانی‌های ائمه مساجد
- استفاده از جایگاه ائمه مساجد در جامعه و به منظور تغییر نگرش‌های زیست محیطی ائمه مساجد

همیاران محیط زیست: هدف از ارائه طرح، رسیدن به راههایی است که بوسیله آن می‌توان برای حفظ محیط‌زیست فرهنگ‌سازی نمود و در واقع فرهنگ محیط‌زیست را توسعه داد. مسئله آموزش حفظ محیط‌زیست باید از سطوح پایین آموزشی شروع شود و تا بالاترین سطح ادامه یابد و برای اینکه یک آموزش به صورت فرهنگ درآید باید به صورت پایدار نهادینه شود که لازمه نهادینه شدن یک آموزش، عملی بودن آن است و نیز مشارکت دادن سطوح مردم به شکل‌های گوناگون مدنظر می‌باشد.

◆ اهداف کلی

- آشنایی با شیوه بهره‌برداری از منابع و حفاظت از محیط زیست
- تقویت حس مسئولیت برای حفاظت از محیط‌زیست

- آشنایی با پیامدهای ناشی از بهره‌برداری غیرطبیعی و نامطلوب از منابع
  - آشنایی با مسائلی چون نابود شدن لایه ازن، گازهای گلخانه‌ای، جنگل‌زدایی، کمپوست، بازیافت و ...
- که تمامی این اهداف با توجه به گروه سنی و متناسب با درک و فهم آنها بیان می‌شود.

1-3- اهمیت و ضرورت تحقیق :

دل‌نگرانی‌های مربوط به محیط زیست بیش از چند دهه دوام یافته است، تا جایی که در بیشتر کشورهای جهان قانونها و مقررات زیست محیطی نفوذ همه جانبه‌ای در ارکان زندگی نموده، خط مشی‌ها و اهداف و راهبردهای زیست محیطی بخشی از برنامه‌های توسعه را در بر گرفته‌اند و دولتها موضوع آموزش محیط زیست را با دقت و وسواس بیشتری دنبال نموده‌اند. آنچه تا کنون بر محیط زیست و طبیعت تحمیل شده، علاوه بر فشارهای افزایش جمعیت، ناشی از آرزوهای بلند پروازانه انسان برای مهار طبیعت و محیط و در نهایت کسب قدرت و ثروت بوده است. اما با توجه به معضلات و بحرانهای حاد زیست محیطی که به نگرانی و احساس خطر انسان انجامیده، امروز دیگر تنها با تصویب قطعنامه‌ها یا برگزاری همایش‌ها یا حتی تصویب قانونهای بدون ضمانت اجرا نمی‌توان در محافظت از محیط زیست قطعیت نشان داد. آموزش محیط زیست در جهان پیشرفته تازگی ندارد، بلکه بخشی از نظام آموزشی آن کشورها را در بر می‌گیرد. شاید موضوع آموزش محیط زیست و افزایش سطح آگاهی‌های عمومی، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، برای متوقف نمودن حرکت پر شتاب نابودی محیط زیست و طبیعت راه حلی جدی و موثر قلمداد شود. چنانچه یکایک افراد جامعه بر ضرورت محافظت از محیط زیست آگاهی یابند، می‌توان گامهایی بلند را در راستای توسعه پایدار برداشت؛ زیرا هر نوع برنامه ریزی، با چشمداشت رفع مشکلات زیست محیطی، بدون مداخله عناصر فردی و اجتماعی و به عبارتی مشارکت شهروندان نمی‌تواند چندان موفقیت آمیز باشد (پالمر، 1382).

در طراحی هر سازمان یا نظام آموزشی سعی بر آن است که برآوردن نیازهای ویژه‌ای مورد نظر قرار گیرد. سپس فعالیت‌های آموزشی برای تحقق این هدف‌ها تنظیم شود. تنظیم و اجرای اینگونه فعالیتها باید از کارآمدی و اثربخشی برخوردار باشد. برای این منظور مدیریت آموزشی لازم است. نظارت و ارزیابی یکی از کارکردهای مدیریت آموزشی است. در این کارکرد باید از ارزیابی آموزشی در نقشهای تشخیصی، تکوینی و پایانی استفاده کرد. به عبارت دیگر، ارزیابی آموزشی باید بر کارکردهای گوناگون مدیریت

آموزشی اشراف داشته باشد . زیرا این امر باعث می شود که با بهره گیری هر چه بیشتر از منابع، تحقق اهداف مورد نظر میسر گردد (بازرگان ، 1386) . مشارکت افراد چه در مرحله یادگیری و چه در مرحله عمل نتایج چشمگیری خواهد داشت. ارزش آموزش گروهی را می توان در این موارد خلاصه کرد:

الف) حمایت و تشویق گروه، ضامنی است برای ابقای رفتار مورد نظر

ب) در گروه موجبات تبادل تجربیات و مهارت ها فراهم می شود.

پ) فعالیت در گروه امکان استفاده از نیروهای بالقوه را فراهم می سازد (سازمان جهانی بهداشت، 1992).

کرک پاتریک ضرورت انجام ارزشیابی را چنین بیان می کند:

1- توجیه دلایل وجودی نظام یا آموزش یا نشان دادن نقش آن در تحقق اهداف و رسالت های سازمان

2- تصمیم گیری در مورد تداوم یا عدم تداوم برنامه

3- کسب اطلاعات در خصوص اینکه چگونه می توان برنامه های آینده را بهبود بخشید.

4- جهت دار کردن برنامه ها با توجه به مشخص شدن نقاط ضعف و قدرت برنامه

5- تقلیل هزینه ها

6- تطبیق نیازهای دانشی، مهارتی و رفتاری گروه هدف با برنامه های سازمان (به نقل از نادری زرنه،

1388).

1-4- اهداف تحقیق :

هدف کلی :

« ارزشیابی طرح آموزش محیط زیست در ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران »

اهداف جزئی :

ارزشیابی طرح آموزش حین خدمت کارکنان

ارزشیابی طرح تالار گفتگو

ارزشیابی طرح مدرسه سبز

ارزشیابی طرح ائمه مساجد و شورایاران محلات

ارزشیابی طرح همیاران محیط زیست

1-5- سوالات تحقیق :

وضعیت طرح آموزش حین خدمت کارکنان در ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران چگونه است؟

وضعیت طرح تالار گفتگو در ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران چگونه است؟

وضعیت طرح مدرسه سبز در ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران چگونه است؟

وضعیت طرح آموزش ائمه مساجد و شورایاران محلات در ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران چگونه است؟

وضعیت طرح همیاران محیط زیست در ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران چگونه است؟

1-6- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح :

ارزشیابی^۳ :

عبارت است از فرایند تعیین کردن ، بدست آوردن و فراهم کردن اطلاعات توصیفی و قضاوتی در مورد ارزش و مطلوبیت هدف ها ، اجرا و نتایج به منظور هدایت تصمیم گیری و درک بیشتر از پدیده های مورد بررسی (استافل بیم و شینکفیلد^۴ ؛ 1986 ، به نقل از کیامنش ، 1386).

گی (1991) معتقد است ارزشیابی به یک فرایند نظام دار برای جمع آوری ، تحلیل و تفسیر اطلاعات گفته می شود به این منظور که تعیین شود آیا هدفهای مورد نظر برنامه تحقق یافته یا در حال تحقق یافتن هستند و به چه میزانی این اهداف تحقق یافته اند (نادری زرنه، 1388).

---

³ - Evaluation

⁴ - Stufflebeam & Shinkfield

مدل ارزشیابی هدفگرا^۵:

با استفاده از الگوهای هدفگرا (تحقق هدفها) میزان نیل به هدفهای یک برنامه مورد قضاوت قرار می گیرد. در این الگو برای طراحی و اجرای ارزیابی آموزشی یک برنامه ابتدا باید هدفهای برنامه را مشخص کرد. سپس آنها را به صورت قابل اندازه گیری بیان کرد و سرانجام در پایان اجرای برنامه آموزشی، پیشرفت یادگیرندگان را به نسبت هدفهای بیان شده سنجید (بازرگان، 1386).

محیط زیست^۶:

بر اساس گزارش کنفرانس بین المللی آموزش محیط زیست که در تفلیس شوروی سابق برگزار شد، محیط زیست، مجموعه عوامل طبیعی، مصنوعی و اجتماعی است که بشر مستقیماً با آنها در تماس بوده یا خواهد بود. این تماس عبارت است از تغییراتی که بشر در محیط خود ایجاد می کند و اثراتی که محیط بر انسان دارد؛ یعنی تاثیر متقابل انسان و محیط بر یکدیگر. این محیط شامل همه شرایط و امکاناتی است که برای زندگی بشر لازم است و در یک جمله همه شرایط و امکاناتی است که برای زندگی بشر لازم است و در یک جمله همه منابع طبیعی زمین، موجودات زنده، محیط زندگی مثل آب، هوا، مواد سوختنی، مواد مصرفی همچون برق و .... (فقیهی قزوینی، 1375).

آموزش محیط زیست^۷:

طبق تعریف یونسکو، آموزش محیط زیست فرایند شناخت ارزشها و روشن ساختن مفاهیم است برای اینکه مهارت و نگرش لازم برای درک و قدردانی از روابط درونی بشر، فرهنگ و بیوفیزیک اطراف او حاصل شود. آموزش محیط زیست، در مورد تصمیم گیری و کیفیت محیط زیست نیز بحث می کند.

بر طبق قوانین 1970 آموزش محیط زیست آمریکا، آموزش محیط زیست، یک فرایند تجمعی است که با روابط درونی بین بشر، طبیعت، جمعیت، رشد، آلودگی، تخصیص منابع، تکنولوژی و نقشه های شهری و روستایی برای کل محیط زیست ارتباط دارد (شبییری و عبدالهی، 1388).

---

⁵ - goal-oriented evaluation model

⁶ - Environmental

⁷ - EE (Environmental Education)

ستاد آموزش محیط زیست شهرداری :

ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران در سال 1382 با نام ستاد محیط زیست و انرژی و با هدف ساماندهی فعالیتهای مرتبط با مسائل زیست محیطی در شهر تهران با تشکیل پنج کارگروه : آب و فاضلاب ، انرژی ، مواد زائد جامد ، آلودگی هوا و سیستم های اطلاعاتی آغاز به کار نمود . در سال 1385 و با تغییر مدیریت ستاد، علاوه بر انجام پروژه های گذشته با اضافه نمودن گروه های مدیریت محیط زیست و آموزش و ادغام گروه سیستم های اطلاعاتی در گروه های دیگر و تغییر نام مجموعه به ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران، امور زیست محیطی با گستردگی بیشتر و دید بلندمدت در دستور کار کارکنان آن قرار گرفت .